

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра конституційного, міжнародного
та адміністративного права

Буроменський М.В., Албу А.А.

Парламентське право

*Методичні вказівки для підготовки семінарських занять
для студентів магістратури заочної форми навчання
ОПП «Право», спеціальності 081 Право*

м. Івано-Франківськ, 2023

Затверджено на засіданні кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №1 від 28 серпня 2023 року)

Затверджено на засіданні Науково-методичної ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника протоколом № 1 від 28 жовтня 2023 року

Буроменський М.В., Албу А.А. Парламентське право: Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять для студентів магістратури заочної форми навчання, спеціальність 081 право. – Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. 10 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки семінарських занять заочної форми навчання з навчальної дисципліни «Парламентське право». У вказівках викладені: зміст навчальної дисципліни, питання для обговорення на семінарських заняттях, короткі методичні рекомендації щодо підготовки кожної теми семінарського заняття, практичні завдання, контрольні питання, список нормативно-правових актів, навчальної та наукової літератури до кожної із тем.

ВСТУП

Роль парламенту в житті кожної демократичної держави надзвичайно важлива. Саме цей державний орган має найбільший вплив на формування основних напрямків політики як всередині держави, так і в її зовнішніх зносинах, встановлює загальнообов'язкові правила поведінки шляхом видання законів, визначає економічний рівень життя населення, а також виступає від імені усього народу, який його обрав. Згідно з теорією розподілу влад, парламент, з наданою йому законодавчою владою, не вважається найвищим органом держави, однак є першим серед рівних.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Парламентське право» є:

- 1) зміст парламентаризму та інституту парламентського права України, його окремих норм;
- 2) практика реалізації норм парламентського права України;
- 3) теорії і погляди, розроблені дослідниками парламентського права України.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теорії парламентаризму, парламентської діяльності, парламентського права;
- історію становлення парламентаризму, парламентського права в Україні та світі;
- особливості правового, насамперед, конституційно-правового регулювання парламентської діяльності;
- порядок діяльності парламенту України;
- проблеми правового регулювання парламентської діяльності, включаючи законодавчий процес.

вміти :

- правильно формулювати юридичні поняття і категорії;
- самостійно проводити правовий аналіз норм парламентського права;
- робити висновки про застосування на практиці різних норм парламентського права;
- тлумачити джерела парламентського права України.

Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Парламентаризм як явище суспільного життя

Теоретико-методичні засади дослідження парламентаризму. Основні методи аналізу парламентаризму. Проблеми визначення парламентаризму у сучасних соціальних науках. Аналіз теоретичних підходів і поглядів на парламентаризм як суспільне явище.

Парламент - загальнодержавний представницький орган держави.

Багатоманітність форм парламентів у сучасну епоху. Основи класифікації парламентів. Сучасний стан функціонування інституту парламентаризму. Парламентаризм і представницька демократія.

Парламентаризм - історично зумовлений наслідок суспільно-політичного розвитку. Установи представницького характеру в різні історичні періоди існування та розвитку суспільства. Основні етапи розвитку парламентів і парламентаризму.

Тема 2. Поняття та зміст парламентського права України

Парламентське право як інститут конституційного права . предмет і метод парламентського права. Місце парламентського права в системі конституційного права. Призначення і функції парламентського права. Взаємодія парламентського права та інших підгалузей, інститутів конституційного права . Система парламентського права. Проблема виділення загальної та особливої частини в парламентському праві. Матеріальне і процесуальне парламентське право. Взаємовідносини норм парламентського права з нормами інших галузей права.

Правотворчі повноваження у сфері діяльності представницьких органів влади. Джерела парламентського права як підгалузі конституційного права .

Парламентська законодавство: поняття та структура. Конституція України. Закони та підзаконні акти. Рішення Конституційного Суду України. Систематизація джерел парламентського права .

Парламентське право як наука. Предмет і метод науки парламентського права . джерела науки парламентського права . Система науки парламентського права . напрями наукових досліджень у сфері парламентського права.

Парламентське право як навчальна дисципліна.

Тема 3. Вибори до парламенту України

Характерні риси та особливості становлення виборчого права в різних країнах. Проблема забезпечення рівного виборчого права. Вибори як засіб реалізації представницької демократії.

Основні стадії виборчого процесу.

Виборчі системи як сукупність правил і прийомів, які забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних представницьких та інших владних інститутів і органів, вираження волі тієї частини населення, яка згідно із законодавством є достатньою для визнання

результатів виборів легітимними. Мажоритарні, пропорційні та змішані виборчі системи, їх переваги та недоліки.

Специфіка парламентських виборів. Виборча система України.

Тема 4. Верховна Рада – Парламент України

Конституційний склад і структура Верховної Ради України. Строк повноважень, дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Органи та керівні посадові особи Верховної Ради України. Комітети, депутатські групи та фракції парламенту. Парламентська більшість і парламентська опозиція.

Тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України.

Порядок роботи Верховної Ради України. Сесія Верховної Ради України. Порядок скликання і проведення сесій Верховної Ради України. Порядок розгляду питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Голосування у Верховній Раді України. Правова регламентація організації роботи Верховної Ради України. Законодавство про Регламент Верховної Ради України. Спеціальні процедури у Верховній Раді України.

Допоміжний апарат Верховної Ради.

Тема 5. Конституційно-правовий статус народного депутата України

Конституційно-правовий статус народного депутата України. Порядок проведення виборів народних депутатів України.

Несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності. Форми діяльності народного депутата України. Взаємовідносини народного депутата України з виборцями. Депутатська етика. Права народного депутата України у Верховній Раді України. Права народного депутата України на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Право народних депутатів України об'єднуватися в депутатські фракції (групи). Права народного депутата України в органах Верховної Ради України. Право депутатського звернення та запиту. Права народного депутата України у взаємовідносинах із органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, об'єднаннями громадян України та іноземних держав. Права народного депутата України у взаємовідносинах із засобами масової інформації, на забезпечення інформацією та на її використання. Обов'язки народних депутатів України.

Види та загальна характеристика гарантій діяльності народного депутата України. Гарантії трудових прав народного депутата України. Право народного депутата України при поселенні в готель та на транспортне забезпечення. Депутатська недоторканність.

Дострокове припинення повноважень народного депутата України.

Тема 6. Загальні питання парламентського законодавчого процесу

Законодавчий процес як вид юридичного процесу. Критерії поділу законодавчого процесу на стадії. Стадії законодавчого процесу: поняття і система. Обов'язкові і факультативні стадії законодавчого процесу. Поділ стадій законодавчого процесу на етапи.

Об'єднання стадій законодавчого процесу в цикли. Законодавчий процес і законодавчі процедури. Загальна характеристика руху законопроектів (законів) за стадіями законодавчого процесу. Зворотний рух законопроектів (законів) . Планування, координація, експертиза в законодавчому процесі: загальна характеристика.

Тема 7. Правове регулювання парламентського контролю

Парламентський контроль: поняття, зміст, призначення. Суб'єкти, об'єкти, стадії контрольного процесу та методи контролю (за змістом, за видами впливу та ін.)

Принципи парламентського контролю . Загальні принципи : пріоритет прав і свобод людини і громадянина , народовладдя , поділу влади і інші . Спеціальні принципи: єдність , повнота , об'єктивність , систематичність, гласність та інші.

Види парламентського контролю . Підстави класифікації парламентського контролю: за видами управлінської діяльності, за спрямованістю, за часом здійснення, за змістом, за ступенем конкретизації суб'єктів і т.д. Конституційно-правове регулювання парламентського контролю.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: порядок призначення, повноваження. Акти реагування Уповноваженого на факти порушення прав людини. Підстави і порядок дострокового припинення повноважень омбудсмена. Конституційно-правовий статус Рахункової палати.

III. ПЛАНИ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1

«Загальні положення парламентського права України»

Тема 1. Парламентаризм як явище суспільного життя

Питання для обговорення:

1. Поняття та зміст парламентаризму.
2. Поняття та ознаки парламенту як загальнопредставницького органу.
3. Види парламентів.
4. Основні етапи розвитку парламентаризму у світі.
5. Історія українського парламентаризму.

Методичні вказівки:

Роль парламенту в житті кожної демократичної держави надзвичайно важлива. Саме цей державний орган має найбільший вплив на формування основних напрямків політики як всередині держави, так і в її зовнішніх зносинах, встановлює загальнообов'язкові правила поведінки шляхом видання законів, визначає економічний рівень життя населення, а також виступає від імені усього народу, який його обрав. Згідно з теорією розподілу влад, парламент, з наданою йому законодавчою владою, не вважається найвищим органом держави, однак є першим серед рівних.

У процесі вивчення теми студенти повинні ознайомитися з різноманітними підходами до визначення парламентаризму в доктрині українського конституційного права, визначити його основні риси як явища суспільного життя. При цьому необхідним є з'ясування сутності парламенту як загальнопредставницького органу, виокремити види парламентів за різними критеріями класифікації. На сьогодні доктрина дає різноманітні тлумачення терміну «парламент». І це закономірно, оскільки на визначення його сутності в багатьох країнах впливають різні чинники, такі як історичні умови, ступінь економічного розвитку, панівна ідеологія тощо. З іншого боку, процес вдосконалення діяльності цього важливого державного інституту вимагає розробки нових наукових положень щодо діяльності парламенту, вкладаючи в розуміння його сутності нові елементи.

Вивчення теми передбачає також ознайомлення з основними етапами розвитку парламентаризму в Україні та світі. Аналіз цих питань передбачає розкриття народовладдя у період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства у формі народних віче та боярських дум. Також необхідно акцентувати увагу на таких елементах парламентаризму, що існували на території польсько-литовської держави як литовський Сойм і польський Сейм; проаналізувати елементи представницької демократії на Запорізькій Січі та в козацько-гетьманській державі. Крім того, потрібно показати початок зародження та особливості українського парламентаризму періоду визвольних

змагань 1917-1920 рр. Дослідження питання також повинно включати аналіз особливостей функціонування парламентаризму в Україні радянського періоду. Варто обґрунтувати, що де-факто Верховну Раду УРСР не можна вважати реальним представницьким органом у силу особливостей її реального формування та функціонування.

Контрольні питання:

1. Яке співвідношення представницької системи суспільства і виборчої системи?
2. Чи тотожні поняття парламент і парламентаризм?
3. Чи можливо, співвіднести поняття «парламентаризм» і «конституціоналізм».
4. Які соціальні групи в суспільстві, на ваш погляд, зацікавлені у встановленні парламентаризму в Україні?
5. Яку роль покликаний вирішувати парламент в системі органів публічної влади держави?
6. Чи залежить організація парламенту, його діяльність від форми правління в державі?
7. Чи впливає політичний режим на організацію і діяльність парламенту? А на його появу?

Творче завдання:

1. Запропонуйте власну періодизацію історії розвитку парламентаризму в Україні.

Рекомендована література до теми:

- 1) Теліпка В. Е. Парламентське право України. Академічний курс. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 664 с.
- 2) Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. Київ. ЦУЛ, 2018. 525 с.
- 3) Величко В. О., Будакова В. І. Шляхи покращення функціонування парламенту України. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 25. С. 114–126.
- 4) Древаль Ю. Д. Організація та діяльність парламентів: державноуправлінський аспект: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2011. 413 с.
- 5) Словська І. Класифікація парламентів за повноваженнями. Держава і право. 2010. Вип. 50. С.172-178.
- 6) Словська І. Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 335 с.
- 7) Словська І. Є. Верховна Рада України в системі вітчизняного парламентаризму: конституційно-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2014. 47 с.

Тема 4. Верховна Рада – Парламент України

Питання для обговорення:

1. Конституційний склад, структура та повноваження Верховної Ради України.
2. Органи та керівні посадові особи Верховної Ради України.
3. Комітети, депутатські групи та фракції парламенту.
4. Тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України.
5. Порядок роботи Верховної Ради України.
6. Апарат Верховної Ради.

Методичні вказівки:

Правовий статус Верховної Ради України визначено у розділі IV Конституції України. Пріоритетною рисою українського парламенту як органу законодавчої влади є його винятковість як єдиного органу законодавчої влади у державі, універсальність у системі органів державної влади, що зумовлена, насамперед, унітарним характером нашої держави, тобто державним устроєм, поділом державної влади на законодавчу, виконавчу, судову, внутрішньою структурою парламенту та іншими обставинами.

Незаперечним є той факт, що діяльність парламенту значною мірою залежить від вдалої його структури. Структура парламенту є основою ефективної організації його роботи, вчасного та відмінного виконання покладених на нього завдань і функцій.

Склад і структура Верховної Ради України є важливим надбанням держави і суспільства протягом останніх років і відображенням рівня і напрямів їх розвитку. Питанням внутрішньої структури Верховної Ради присвячено статті 88 і 89 Конституції України. Розглядаючи їх, потрібно звернути увагу на порядок формування комітетів, тимчасових і спеціальних комісій, а також тимчасових слідчих комісій Верховної Ради. Особливо ретельно варто проаналізувати посаду Голови Верховної Ради України та його першого заступника як на ключові в роботі українського парламенту (механізм обрання, повноваження). Ґрунтовно необхідно опрацювати питання парламентських комітетів, їх видів та функцій. Важливим є уявлення студентами відмінностей між парламентськими комітетами та тимчасовими комісіями – спеціальними та слідчими.

Основною формою роботи Верховної Ради України є її сесії. Студенти повинні характеризувати особливості проведення першої сесії нового скликання, чергових та позачергових сесій, а також ознайомитися зі структурою Регламенту Верховної Ради України. Окремо варто зупинитися на роботі обслуговуючого органу – апарату Верховної Ради України, його чисельності, структурі та функціях.

Контрольні питання:

1. Назвіть повноваження парламенту України.

2. Назвіть органи Верховної Ради України.
3. Які контрольні повноваження має Верховна Рада України?
4. Яку роль в діяльності парламенту відіграє спікер?
5. Чим відрізняються тимчасові та спеціальні комісії Верховної Ради України?
6. У яких випадках можуть скликатися позачергові і надзвичайні сесії парламенту України?
7. Що являє собою законодавчий процес і які його стадії Вам відомі? Які нормативно-правові акти регулюють законодавчий процес в Україні?
8. Назвіть суб'єктів законодавчої ініціативи в Україні.
9. Після яких обов'язкових дій закон набирає чинності?
10. Яка кількість голосів народних депутатів необхідна для подолання вето Президента України?

Практичне завдання:

Верховна Рада України прийняла постанову «Про підтримку національно-визвольного руху на пострадянському просторі», в якій привітала рішення республіки Придністров'я про проголошення нею незалежності, а також створила робочу групу із народних депутатів, яка мала б забезпечити міжпарламентські відносини між Верховною Радою України та парламентом Придністров'я.

Президент України звернувся до Конституційного Суду України з вимогою визнати це рішення парламенту неконституційним. Глава держави мотивував свої вимоги тим, що виключно Президент може приймати рішення про визнання іноземних держав. Яким має бути рішення суду?

Законодавство:

- 1) Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року. Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.
- 2) Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04 квітня 1995 року. Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19.- Ст.134.

Рекомендована література до теми:

1) Телішко В. Е. Парламентське право України. Академічний курс. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 664 с.

2) Бакумов О. Відповідальність Парламенту України в системі юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. Право України. 2019. № 7. Ст. 198-217.

3) Баскакова Ю. В. Організація діяльності комітетів та депутатського корпусу Верховної Ради України в умовах розвитку парламентаризму. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2017. Вип. 21. С. 58–63.

4) Кунець І. Ю. Конституційно-правові аспекти поняття парламентських

комітетів і комісій в Україні та зарубіжних країнах. Юридична наука. 2017. № 5. С. 4–14.